

DEBRECZENI TIBOR

EMLÉKEZEM, TEHÁT (MÉG) VAGYOK

2022 MÁRCIUSÁBAN – DÉDUNOKÁIMNAK

„Háború van most a nagyvilágban, Isten sírja reszket a szent honban.” Ez a Vörösmarty-idézet kóvályog bennem, gyomoridegesség szorításában, mióta itt a háború a szomszédunkban. Félek és féltem a mieinket. Én Kárpátalján születtem, az apai felmenőim mindig is ott éltek, csak az igazságtalan Trianon után indult meg a szétszóródásuk. Ám aggódok a háború minden megnyomorítottjáért – s nemcsak azért, mivel természetem része az aggodás, annak ellenére az, hogy a szent szövegek által én is felszólítottam, hogy „Ne aggodalmaskodjál, nézz Istenedre fel” –, de mit tegyek, ha sajnálom azokat, akik nem okai semminek, akik csak sodródnak, mert mást nem tehetnek, s mégis ők az áldozatok? Szabó Lőrinc írja: „Látom, milyen rútul becsapják a balekot, s hogy a balek azért balek, mert mást nem tehet”. A hatalom birtokosai viszont döntenek és manipulálnak. A maguk érdekeinek megfelelően. Így volt ez mindig, s ma sincs másként. Hogy is írja József Attila: „Magának rág mind, aki rág”. Annyit, amennyit képes. Aszerint, mekkora az ereje.

Azon kevesek közé tartozom, akinek még vannak a második világháborúval kapcsolatos személyes hátországi élményei.

Abban az időben én egy szabolcs megyei községben éltem, Anarcsón, tanítógyerekként – az 1940-es évek első felére tessenek gondolni, a Horthy-korszak utolsó öt esztendejére –, és 12 éves koromtól bejáró tanulóként vonatoztam a kisvárdai gimnáziumba. Úgy gondolkoztam, mint más. Boldog voltam, hogy a bécsi döntéssel visszakaptuk a Trianonban elszakított területek egy részét, többek között Kárpátalját is, ahol születtem, és ahol a nagyapám is élt. Mindazonáltal, ahogy innen nézem, balek voltam én is. Kamasz balek. Mert ugyan mi más lehettem volna? És mi más a milliók?

Örültem, mikor jó hírek jöttek a szovjet frontról, hogy a németek oldalán eredményesen harcolnak a mieink. Aztán, aztán aggódni kezdtem. Az úgynevezett Sztálin-orgona ijesztő fényében hallottuk Nyíregyháza bombázását. Másnap tudtuk meg, hogy szétrobbantották a nyíregyházi vasútállomást, s az unokatestvérem közelben lévő kertés lakását is találat érte. Anya és fia előtte

a pincébe bújt. A ház rommá lett. A hazaérkező családfő kaparta ki őket a romos ház alól. Aztán tudomásunkra jutott, hogy a Don-kanyarnál szétverték a második magyar hadtestet, hogy sok a halott és a sebesült. Elesett két anarcsi tanító is, édesapám fiatalabb kollégái, odaveszett két unokatestvérem is, de, hogy a háborút ezek után elveszíthetjük, erről magánbeszélgetésekben sem esett szó. A Levente nevű ifjúsági szervezetben katonai szabályokat tanultunk, s jártunk lőgyakorlatokra. 1944 márciusában a rádióból értesültünk, hogy a németek megszállták Magyarországot, de mi Anarcszon meg Kisvárdán egy németet sem láttunk. Kicsit még örültem is, mert befejeződött a tanítás, s vihettem haza a jó bizonyítványomat. A gimnáziumi SDG-be (soli Deo gloria) továbbra is jártam, erős hittel imádkoztam, s nyugtattam magam, hogy az Isten jól elrendez mindent, s hogy az én életemet is bölcsen igazgatja. A lelkesünk vasárnaponként a magyar fegyverek győzelméért fohászzkodott, s magam is úgy gondoltam, az Isten csak nem segíti a templomokat bezáró, istentagadó bolsevikokat! Otthon tettük, amit kell, még le is szüreteltünk, amikor kiderült, hogy a románok átálltak a szovjetekhez, s azok Erdély felől támadnak, nem ahonnan várták őket, Verecke irányából. A szüleim pánikba estek. Édesanyám sírt, hogy a rusz kik elviszik a három fiát, ahogy hírelték, s akkor úgy döntöttek, hogy elmenekülünk, s megyünk a Dunántúlra, a Dunánál biztosan feltartóztatják a szovjeteket. Én akkorra lettem 16 éves.

Lovas szekéren indultunk el, s kalandos úton Nyergesújfaluba érkeztünk. Befogadott minket egy kedves magányos tanítónő. Persze az oroszokat nem tartóztatta fel a Duna. Kiderült, harcoló területre kerültünk. A Duna túlszárjáról majdnem mindig lőttek, hol a szovjetek, hol a németek, aszerint, hogy melyikük épített ki hadállást. Rendszerint éjszaka sívítottak az aknák, úgyhogy, ha jött az este, a család levonult a pincébe, s ott aludtunk, már ahogy lehetett. Alacsonyan szálló repülőgépek is jártak a falu felett. Egy alkalommal, mikor vizet hoztam a közkútról, gépfegyversorozat lőttek a szemközti ház falába. Én reszketve hasaltam az épület tövében. Egy másik alkalommal pedig a tőlünk számított második ház kapott telitalálatot. A lakói, nyugdíjas tanító házaspár, éppen nálunk estéztek. Mindenük odaveszett.

Frontterület lévén, mi kétszer is „felszabadultunk”. Így aztán többször is zörgettek nálunk a tovarisok, s mindig este, és keresték a „nyemecki szoldátokat”, s mindig el is vittek valamit, például apám zsebóráját az éjjeli szekrényről. Én már reszkettem, amikor dörömböltek az ajtónkon, amikor végigvilágítottak minket, padlóra terített matracokon fekvő fiúkat, engem és két öcsémet, azzal a kézi villanylámpával, melyet kikaptak anyánk kezéből.

S amire még emlékszem: háltam kibombázott vasútállomáson, fejem alatt a hátizsákkal, ültem német katonai fogorvos székében, ingyen tömték egy hétig a lakosok fogát, láttam munkaszolgálatosokat átvonulni csendőrkísérettel a községen, gyalogoltam kilométereket élelmiszer után járva, hasaltam vonattetőn keresztben, ástam lódögöket a falu szélén. De ígét is hirdettem a szomszédos Lábatlan községben, és temettem a templomból aknával szétépett gyerekeket. Négyet. (A falu lelkésze elmenekült, s a kurátor megtudta, hogy jómagam, mintegy legátusként, már prédikáltam korábban is, így lettem a református egyházközség igehírdetője 1945 februárjában, csaknem egy hónapon át.)

Ahogy lehetett, indultunk haza. Édesapám és én. Anarcson csak magam maradtam. Tanultam, s jártam a 6. gimnáziumiba. Le is vizsgáztam. Apánk ment állást szerezni. Anarcson már nem várták. A lakásunkból a bútorokat is széthordták. Édesanyám és a két öcsém egyelőre még maradt Nyergesújfaluban. Szeptembertől aztán apánk Nyíregyházán jutott munkához. Rokoni segítséggel végre együtt lehetett a család is. Másfajta élet kezdődött.

Ami ezután történik velem, külön emlékezést érdemel.

Egy héttel ezelőtt írtam le a Vörösmarty-idézetet, s húztam az írás idejét, hogy oldódjak egy kicsit, s valami vigasztalót írjak az emlékjegyzet végére. Nem sikerült. Az ember tényleg sárkányfogvetemény volna, ahogy megint csak Vörösmarty írja! És Adynak van igaza, hogy „Nincs már semmi hínivaló, Higyjünk hát a van-vagy-nincs Úrnak.”

Béke legyen veletek!